

N:o 43.

Af herr **von Möller**, angående skrifvelse till Konungen i fråga om förbättrade anordningar vid cirkus- och varietéföreställningar, djurförelisningar m. m.

13 § Ordningsstadgan för rikets städer, 24 mars 1868, innehåller bland annat, att »hvar och en, som vill i stad eller å dess område gifva offentlig föreställning såsom skådespel, lindansning, konststridning, förevisa djur, konststycke eller annat dylikt, — — — skall derom göra anmälan hos polismyndigheten», — — och »skall polismyndighetens tillstånd afvaktas». — — — »Den, som gjort anmälan, — — har att ställa sig till efterrättelse de ordningsföreskrifter, som kunna af polismyndighet meddelas. Der sig visar, att tillställning, som här ofvan omförmåles, åsyftar eller innebär något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller förleder till svårare oordning, eger polismyndigheten att dess förnyande förbjuda.»

I Stockholm meddelar polisintendenten en generell resolution, t. ex. angående cirkusföreställningar, jämte föreskrifter om säkerhetsåtgärder m. m., och åligger det sedermera vederbörande distrikts poliskommissarie att censurera och öfvervaka de särskilda konststyckena i enlighet med gällande förordningar.

För den, som, om än blott helt flyktigt, iakttagit, huru å cirkus- och varietéföreställningar, djurförelisningar o. s. v. allmänheten bjudes att se de mest lifsfarliga konststycken, djurdressyrer af brutalaste art, menagerier där djuren frysa, misshandlas och lida den mest upprörande vanvård,

framställer sig osökt den frågan, huruvida det kan vara lämpligt och samhället värdigt, att dylikt fortfarande får passera oanmärkt och ostördt, tack vare antingen en bristfällig lagstiftning eller en alltför liberal polis-censur.

Då Riksdagen 1896 biföll den kungl. propositionen angående ändring af § 25 i kungl. förordningen angående försäljning af brännvin därhän, att dylik utskänkning ej må äga rum vid offentlig föreställning med undantag af konsert, afsåg den att i främsta rummet inverka hämmande på varietéväsendet med dess ofta förråande smakriktning genom att söka undandraga detsamma dess förnämsta inkomstkälla — spritserveringen.

För att i möjligaste mån paralysera Kungl. Maj:ts och Riksdagens afsikt, inrättade varietélokalernas ägare i samma hus serveringslokaler, sökte och *erhöll* rätt till utskänkning för att publiken under långa entreakter skulle kunna släcka sin törst.

Det ligger utanför motionens område att undersöka, om och på hvilket mera effektivt sätt Riksdagens önskemål möjligen skulle kunna hafva uppnåtts.

Visst är emellertid, att varietéägarna icke legat på latsidan, när det gällt att genom nervretande prestationer locka publiken till sig, och därigenom vinna igen, hvad de genom en minskning af spritkonsumtionen förlorat.

Polismyndigheterna ej blott i hufvudstaden, utan äfven på åtskilliga andra orter inom landet torde hafva ansett sig ej kunna eller våga in-skrida häremot. Det synes därför nödvändigt, att Riksdagen och Kungl. Maj:t måste taga under förnyad ompröfning, huruvida »allt är bra som det är», hvarom icke, *hvad* som bör göras för att söka bot på åtminstone de värsta missförhållandena.

Till belysning af dessa må några exempel ur den rika samlingen, som stått mig till buds, anföras:

För några år sedan uppträdde en cirkusryttare, som, sittande till häst, upphissades på en plattform af några kvadratmeters yta, till dess han nått kupolen i taket, hvarefter ett fyrverkeri afbrändes rundt omkring honom. En tid gick allt lyckligt, men vid en föreställning i Göteborg skrämde hästen, ryggade och nedstörtade med sin ryttare i djupet, hvarvid båda dödades.

I Skånska Dagbladet juli 1901 annonseras:

»Malmö Tivoli. Söndag 14 juli från klockan 1—11 e. m. Vitellos stora ballonguppstigning. Vidunderbarnen, jättebröderna Adolf och Frederik 8 och 10 år gamla. Hvarje väger öfver 100 kilo.»

Som bekant, förbjödes i kungl. förordningen 10 december 1897 användande af barn under 14—15 år vid dylika föreläsningar.

I samma tidning af 12 juli 1901 annonseras om herr Vitellos 3:dje uppstigning: »hängande i tänderna, företager den ungdomligt vackre Vitello sin djärfva ballongfärd. Alla, som ej ha sett detta nervspännande skådespel på lif och död, måste se det». — —

»Herr Vitello den yngre kommer att (¹⁴/₇ 1901 i Malmö) endast hängande i tänderna företaga en fallskärmsnedstigning, hvilken naturligtvis, liksom de föregående nedstigningarna, kommer att med det lifigaste intresse åses af tusentals personer.»

I notisafdelningen finner man, att »Fru Vitello i Malmö nedsteg i fallskärm, men var nära att hamna på taket af ett högt nybygge. Hon var helt anfädd, emedan fallet genom luften försvårar andhämtningen», äfvensom att »Herr Vitello håller på att dressera en hund att nedstiga i fallskärmen».

I Stockholm förolyckades för en del år sedan »den vackre luftseglaren Rolla» vid en dylik luftfärd.

I cirkus å Djurgården uppträdde en kvinnlig mästerskytt, som nedsköt kritskifvor, anbragta å hennes dotters hufvud. Sammastädes 1903 pianoskytten Colonel Bordeverry, som, liggande på rygg, sköt till måls på diverse föremål, placerade på hustruns och dotterns hufvuden.

Enligt St. Dagblad ²⁶/₉ 1904 nedstörtade en viss »M:r B. från trapezungen och den väldiga höjden ned på arenan, som det tycktes, sanslös».

Med förbigående af flera alltför ofta förekommande olycksfall i följd af frånvaron af eller otillräckliga s. k. skyddsnät, de ständigt förekommande fallen från hästen mot barriären, saltomortalerna, där redan namnet anger konststyckets farliga karaktär, må vidare nämnas: »cykelåkning i dödsringen» (Stockholm 1903), liknande en vid korg utan botten, upphissad i jämnhöjd med eller högre än logeraderna. I Köpenhamn reklamerade »konstnärerna» genom plakat, där benrangelsmannen, stödd på sin lie och med timglas i handen, vaktade sitt rof.

Politiken ¹/₈ 1903 skrifver om detta praktnummer: »Dödsringen. Det gaar os desværre ofte som den Mand, vi i vor Barndom læste om i Eventyret, Manden, der saa gjerne vilde lære at gyse. Vi opsøger alle mulige Rædsler for at see, om det ikke en Gang skulde lykkes os; der er ikke det ny Variéténummer der kommer frem i Udlandet och vækker Skræk og Beundring, uden at vi indskærper vore hjemlige Direktører at det maa vi endelig have at se, og saa skynder vi os derhen og glæder os

som et Barn til at gyse. Dödsringen er et udmærket Numer; fire Herrer og en Dame cykler rundt i den, og det er klart, at hvis der sker et sammenstød eller intræffer et Uheld med Maskinerne, saa styrter Vedkommende ned og slaar sig ihjæl paa stedet. — — Hvorvidt man tillige føler den Pirring, som Ængstelsen paa egne eller andres Vegne frembringer, er et Spørgsmaal for sig. Meget stærke eller meget slövede Nerver vil neppe paavirkes føleligt. Gennemsnitsnerven vil nok føle det Chok, der skulde foröge Nydelsen.»

Enligt Göteborgs H. och S. tidning ²³/₉, 1904 förekom på marknadsplatsen i Västerås en olyckshändelse i »dödsringen», i det den norske cyklisten Karl Hoel »kastades handlöst ned i marken».

I Politiken ³/₈, 1903 omnämnes ett tillbud till olyckshändelse vid detta nummer, då två af cyklisterna nedstörtade i manègen.

Enligt Stockholmstidningen 18 maj 1906 förevisades å cirkus det s. k. »Djävulsbordet, en rund skifva, som med någon mekanism kunde snurra rundt, sedan inleddes en del små pojkar i åldern 10—14 år.»

»Medan clownerna hvilade sig, fingo dessa pojkar en och en kila omkring på bordet, medan skifvan djävulskt dansade omkring. De små pojkarne, som antagligen lockats till detta experiment med någon krona eller så, sågo med synbar rädsla den ene kamraten efter den andre kastas i arenan från den snurrande bordskifvan. Och på publiken verkade det icke heller vidare behagligt att riskera att hvilket ögonblick som helst se en liten pojke bryta benen af sig.»

Omsider uppfann någon specialist på nervskakande sensationsnummer »Looping the loop» med dess variationer, såsom »hjulet i jätteöglan», med artisten hållande sig fast i hjulet, och superlativ, »looping the loop, looping the gap, la fléche humaine», och allt hvad de heta på konstspråket.

Stockholmsbladet ¹⁴/₁₀, 1904 beskriver, hur »loopen utgöres af 2 banor, en som bär uppåt och en som bär nedåt, och mellan dem är ett flera meter långt tomrum. Cykelryttaren skall i den vilda farten flyga ett långt stycke i luften med hufvudet nedåt. »Ett nervepirrande nummer, hva?» säger herr S. — och skrattar belåtet. Men så är det också det nyaste, som finns».

»Politiken» reklamerar ²⁰/₂, 1904: »Numret er udmærket for alle, som ønsker at faa deres Nerver pirrede. Det er flot og forbundet med den Risiko for Liv og Lemmer, som hos Tilskueren frembringer den højeste Spænding. Det har alle Betingelser at skaffe fuldt Hus». Enligt annons i »Vårt land» ¹⁷/₉, 1903: »Hvad är: Looping the loop? Gå i aften till

cirkus, får Ni se den unga damen utföra sin svindlande automobilfärd från cirkus' tak längs den branta rutschbanan ned genom den alla tyngdlagar upphäfvande öglan. Den djärfva automobilisten befinner sig faktiskt ett ögonblick upp och ned».

I Svenska Dagbladet ²¹/₉ 1903 beskrifves afven Looping the loop, och huru »den lyckliga utgången beror på att den minsta detaljsak i apparaten fungerar som sig bör, men där en enda liten skruf lossnar — ja, publiken vågar inte dra konsekvenserna! — På ett par sekunder har automobilen snurrat rundt i luften och ut genom ryttargången, och Miss Alice mottager en öronbedöfvande applåd. Af publikens starka bifall att döma, torde detta sensationsnummer komma att bli en rätt värdefull dragningskraft för Cirkus Variété, där det nu varit rätt glest, sedan Cléo rest».

Om Miss Alices slutliga öde få månader därefter läses i »Halland» ²⁹/₁ 1904:

»Förolyckad i »dödsringen».

Åter har det bekanta cirkus-sensationsnumret »Looping the loop» kräft ett offer. I Teatro Pari i Madrid uppträdde i söndags afton en ung och vacker amerikanska miss Minna Alice som Looping-the-loop-farerska i automobil. Då automobilen hunnit öfversta punkten, störtade hon ur vagnen, föll med hufvudet mot träplattformen och slungades därifrån mot rampens elektriska lamprad. Ett skrik af förfaran gick genom det till trängsel fyllda huset. Många åskådare skyndade förskräckta ut, andra föllo i vanmakt. Miss Alice blef blödande och medvetslös fördd till sjukhuset, där föga hopp hyses om hennes vederfående. Alla tidningar protestera mot dylika lifsfarliga skådespel och kräfvat deras förbudande.»

Detta i tjurfäktningarnas land, under det att *hos oss* — —!

Cirkus Madigan i Malmö annonserar i Skånska Dagbladet ⁶/₂ 1904 med artistens ej alldeles ovanliga frihet från ortografiska regler »Looping the hop dödssprånget å cykel öfver en 11 meter bred afgrund af cykelkonungen Leinert», och Svenska Dagbladet ¹⁶/₂ 1904 berättar om

»Olycka vid Looping the loop.»

Vid cirkus Madigans föreställningar i Malmö har cyklisten Leinert utfört det bekanta konststycket »Looping the loop», men ett par kvällar har han misslyckats, ehuru han kommit utan skador från experimentet. I lördags kväll aflopp det likväl annu sämre. Cykeln fick en skef ställning och gled omkull, hvarvid Leinert kom under den 150 kg. tunga

cykeln. Hans ena ben blef svårt klämdt och i hufvudet erhöill han åtskilliga kontusioner. Han måste bäras upp i sin loge i mycket medtaget tillstånd.»

I Köpenhamn hade samme man varit utsatt för en allvarlig olyckshändelse, i det han nedstörtade med cykeln i djupet och fick bäras bort.

På samma plats och sätt gick det för en ung berlinare Heinze i juli 1904. »Cyklisten flög ut genom banans öppning upp mot den kungliga logen och föll ned mellan parkettens stolar. Han skadade sig därvid så illa, att det ej finns någon utsikt, att han skall åter kunna uppträda. Direktör Beketow har nu telegraferat efter ett nytt Looping the loop-nummer».

I Budapest skadades den vid Cirkus Beketow anställde Paul Münder, i Breslau sårades svårt artisten Belik, samt artisten Eclair vid cirkus Beketow i Wien fick i februari 1904 under sin Looping ena örat och ett stycke af kinden afslitna.

Eclair hade samma eftermiddag åtnjutit nåden att få uppträda med sitt nummer för kejsar Franz Joseph!!

Om olyckan skrives i Skånska A. B., återgifvet af Aftonbladet ²/₂ 1904:

»Om »dödsridten» i Wien, hvarvid cirkusartisten Eclair förolyckades, skrifer Sk. A. B.:

Meddelandet är ägnadt att göra ett ganska kusligt intryck på alla, som i Köbenhavn varit åskådare till dödssprånget. Man frågar sig, hvad som skulle skett, om olyckan timat där?

I »Cirkus Variété» for Eclair med sitt hjul tvärs öfver hufvudet på hela »Gulvets» sorglöst atande och drickande publik. Hjulet, som vägde flera hundra danska skålpund, utom artistens egen vikt, skulle från höjden ha fallit rakt ned på publiken och orsakat oberäkneliga olyckor, hvilka dock — ur en viss synpunkt — kunnat betraktas som en rättvis veder-gällning för den uppmuntran, den skänker de halsbrytande och lifsfarliga prestationerna. *Det kan vara tid på att dessa portförbjudas af polisen, innan vi hunnit det stadium af lidelse för det blodiga och farliga som de gamla romarna.*

Den stackars Eclair var en tarflig artist, som för en ringa penning vågade lifvet hvarenda kväll, men hjulet (numret) ägdes af en spekulant, som betalat det mycket högt och nu får se sig om efter en annan, som vill låta spänna in sig i den rullande dödsringen, där han sitter lika hjälplös som de delinkventer, hvilka på sin tid rullades i hafvet i spiktunnor.»

Det skulle vara omöjligt uppräknat alla de offer, som detta råa konststycke kräft, men likafullt och fortfarande medgifves dess förevisande i vårt land.

Cirkus Reinsch i Göteborg annonserar 5 januari 1907:

»Stor gala-föreställning. Debut af mr. Dewall. Looping the loop. Den ende originale dödsryttaren. Uppnådd konstskicklighet i åkning på bicykel i förening med dödsförakt.»

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 5 januari 1907 skrifer med anledning häraf: »I går generalrepetierades ett Looping the loop. Båda försöken misslyckades, och herr »dödsryttaren» räddades till lifvet och sin »konst» genom påpasslighet hos den kamrat, som skötte säkerhetslinan. Sådant bidrager just icke att göra numret mindre spännande, om det nu finns folk, som vill se, hur en människa vågar lifvet för deras slantar.»

Tyvärr finnes nog sådant folk, som antingen tanklöst, nyfiket eller rått, hårdhärtadt eller blaseradt finner det spännande, intressant, nervretande: ju farligare dess bättre.

Men finnas då inga lagstadganden att förhindra ett dylikt fortsatt förråande af publiken och detta ockrande på en förskämd, blaserad smak; stå verkligen ordningsmyndigheterna maktlösa gentemot detta? Man skulle vara frestad att tro det.

Riksdagen uttalade 1896 i skrifvelse till Kungl. Maj:t sin önskan, att barn och minderåriga ej måtte vidare tillåtas att uppträda å cirkus-, varieté- och därmed jämförliga föreställningar samt om inskränkning af deras medverkan vid teaterföreställningar, men Kungl. Maj:t fann på grund af inlagan från en teaterchef lämpligt att endast i det förra hänseendet tillmötesgå denna anhållan. Det ser nästan ut, som om Kungl. Maj:t ansett de i nämnda inlaga anförda skälen, att baletten skulle försvinna, om barn ej finge *undervisas* i denna konstbransch, som för de unga flickornas fysik och ekonomi vore så fördelaktiga, vara mera tungt vägande än exempelvis de, som framlades i motionen, utskottsbetänkandet och vid diskussionen i Andra Kammaren, där herr F. Berg (sedermera statsrådet), genom sitt sakrika anförande påvisade, huru det annonseras efter barn med »fördelaktigt utseende» i 10—11 års åldern, hvilka sedan som statister och i baletter få tjänstgöra ofta kväll efter kväll utom repetitioner och dylikt, huru deras fysik lider af nattvaket, skolgången försummas och deras unga sinnen påverkas genom den omgifning, i hvilken de lefva (se Andra Kammarens prot. 1896 n:o 40, sid. 60). Med all aktning för den

sceniska konsten kan väl kulissvärlden icke betraktas som någon lämplig barnuppfostringsanstalt.

Det vore högligen önskvärdt, att Kungl. Maj:t ville taga denna sak under förnyad och mera grundlig ompröfning och därvid beakta särskildt den franska lagstiftningen i detta hänseende.

Men uppoffrades nu på detta håll teaterbarnen af Kungl. Maj:t utan ändamål, så synes beträffande barns uppträdande å cirkus- och varietéföreställningar kontrollen, huru kungl. förordningen 10 december 1897 verkligen efterföljes, lämna åtskilligt öfrigt att önska.

Äfven här synes af nöden att något göres, för att förordningen ej skall förvandlas till en lag blott på papperet. Upprepade gånger händer det, att barn, som säkerligen ej uppnått föreskrifven ålder, uppträda vid dylika förevisningar, utan att detta beifras; vid andra tillfällen hafva antagligen — särskildt i fråga om utlänningar — deras åldersattester, eller som en polisman uttryckte sig deras »prästabetyg» af förevisaren blifvit anordnade med särskilda hänsyn till den svenska förordningen. Då väl dylika japanesiska, arabiska och andra exotiska »prästabetyg» väl torde kunna få betraktas med en viss skepsis, kunde väl i tvifvelaktiga fall lämpligen en läkare eller annan sakkunnig tillkallas för att uttala sin åsikt om barnets ålder, i annat fall kan lagen lätt af en smart impresario illuderas.

En annan konstbransch, som väl ej heller kan räknas till de förädlande nöjena, är djurförevisningen i dess många växlande former, från de ambulatoriska menagerierna och cirkusbanden i landsorten till de dyrbara rofdjursgrupperna och de ofta genom de mest raffineradt grymma medel åstadkomna dressyrnumren af hästar, hundar, apor, grisar, sjölejon, katter, råttor, papegojor, dufvor, krokodiler, ormar m. m.

Måhända är tiden ej ännu inne för att befria människans trogne tjänare, *hästen*, från cirkusmanègen, tack vare den falska nimbus, som omger bland annat den s. k. skolridten, som ju särskildt beundras af sportsmän och kvinnor och så kallade *hästvänner*, men nog kunde åtminstone de andra djuren befrias från de många lidanden, de skola underkastas för att roa en tanklös åskådarehop. Man uttrycker sin fasa och afsky för tjurfäktningar, man prisar vårt lands högre civilisation, som förbjuder dessa blodiga skådespel, där grymheten visserligen har mera krassa former, men där offrens lidande snart slutas genom döden, men vår med mindre starka nerver och mera hyckleri utrustade, blaserade publik fröjdar sig i stället åt de resultat, dressyrdjurplågeriet åstadkommit. Man *vet* eller *anar*,

huru dessa djur måst törsta och misshandlas för att inlära sina konststycken, men man vill icke tänka på dylikt, när man går ut för att ha treffligt, och man tar sina barn med sig för att bereda dem ett »oskyldigt nöje».

Och de små finna merendels dessa cirkusaftnar obeskrifligt roliga, emedan de ej ha någon uppfattning om, huru djuren pinas och huru människorna våga sitt lif och sina lemmar för deras nöje; de beundra trollkarlen, som låter kanariefåglar försvinna, under det att fjädrarna ryka om dem, eller trollar fram marsvin, kaniner, ankor och gäss, som legat hopklämda i magikerns fickor.

Då föräldrarna i sin tanklöshet ej inse, huru de genom dylika nöjen lägga första fröet till likgiltighet för andras lidanden i barnets intet ondt anande hjärta, borde väl samhället värna om de unga genom ett lagstadgad åldersminimum som villkor för deras tillträde till dylika förevisningar.

Till kungliga teatern i Köpenhamn äga barn under en viss ålder ej tillträde. — Ät den vid cirkus eller varietélokalen tjänstgörande polisen kunde ju lämnas i uppdrag att — han äger ju att efter bästa förstånd öfvervaka andra ordningsföreskrifter — medgifva eller vägra tillträde för barn, därest deras ålder ej på annat sätt kan styrkas.

En insändare K. W. skrifver i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 6 februari 1905 om »Djurplågeriet i nyttans och nöjets namn»:

»Jag kommer från menageriet därborta på idrottsplatsen. Med pinsam klarhet ser jag ännu för mig dessa djur, hvilkas blickar, rörelser, hela uppträdande tala om ett lidande, som tyckes mig dubbelt tröstlöst, därför att de flesta människor stå oförstående inför det, rent af vilja förneka dess existens.

Ovillkorligen tränger sig den frågan fram: hur är det möjligt, att ett djurplågeri, som förefaller så påtagligt, kan bedrifvas midt ibland oss, utan att ens den svagaste protest höjes? Tvärtom omhuldas eländet på allt sätt. Våra tidningar äro idel välvilja. Något så utomordentligt roande och lärorikt som ett besök i detta praktiga menageri bör ingen försumma. Våra skolor äro af samma mening. Skaror af skolbarn vallfärda dit, och då nu i dagarna också folkskolans lärjungar inbjudits, har väl åtminstone all skolungdom beskådat härligheten och efter alla tecken att döma blifvit mycket uppbyggd. Att »den stora allmänheten» gjort sammalunda, tar jag för gifvet.

Vill man då ej se? Eller är det så, att råheten ännu är så stor, att man ej kan se djurens lidanden, när det ej gäller kroppslig misshandel af

allra gröfsta slag? Att hästen lider, när körsvennen piskar den blodig, det förstår man. Att kaninen lider, när vivisektorns knif tränger in i dess kropp, kan man möjligen också fatta. Men att isbjörnen, som tagits från det fria lifvet på snöglänsande vidder för att i en mörk, kvaf låda släpas omkring från stad till stad, måste utstå en sjufaldt djupare pina, det kan man ej alls begripa.

Eller kanske — det finns en tredje möjlighet — kanske har man ej tänkt på det. Det är kanske *den stora tanklösheten*, som är skuld till denna sorgliga likgiltighet för lefvande varelsers nöd. Man har hört och läst, att det är roligt och nyttigt att gå på menageri, att djuren behandlas väl o. s. v., och då är det naturligtvis så.

Men låt oss för en gångs skull glömma allt det där, som vi hört och läst, och i stället *tänka själfva* en liten smula, undersöka saken med egna ögon.

Se t. ex. denna isbjörn, »de arktiska polarregionernas konung», som han så ståtligt kallas i katalogen! Med hufvudet sänkt står han där vid den lilla vattenbehållaren och slänger framkroppen från den ena sidan till den andra oafbrutet timme efter timme, dag efter dag. Ett par meter därifrån går lejonet, två steg framåt, två steg tillbaka, två steg framåt, två steg tillbaka. Isregionens djur sida vid sida med tropikernas! Är det troligt, att djur med så olika lifsbetingelser skulle kunna trifvas ihop? Säger ej sunda förnuftet oss orimligheten af denna »pikanta» sammanställning?

Eller se dessa små polarräfvar, som snurra rundt, rundt, oupphörligt rundt i den trånga buren! Eller buffeln, som rasande slår sitt stora hufvud mot stängslet! Och sist men ej minst de tvåbenta hundarna som släpa sig omkring på sin halmbädd! Man har ej rätt att ta deras lif, heter det med en rörande blandning af naivitet och fräckhet i katalogen. Ingen rätt att med en kula snabbt och smärtfritt döda ett vanskapat djur, men att långsamt pina ihjäl normalt utrustade och lifskraftiga djur, det genererar ej vederbörandes i vissa fall så otroligt ömtåliga samvete. Egendommig konstruktion på det där samvetet, det måste man medge. Vårt mera enkelt inrättade säger oss, trots katalogens ifriga försäkringar om motsatsen, att lifvet är en pina icke blott för de stackars missfostren i fråga utan för de allra flesta af dessa djur, som rastlöst vandra omkring därinne i de små burarna. Och detta är roande att se? I sanning ett ädelt nöje!

Men, invänder man, det kan väl ändå ej förnekas, att det är nyttigt att se alla dessa lefvande djur från när och fjärran. För undervisning i

zoologi t. ex. äro de ju ett alldeles ovärderligt åskådningsmateriel. Visserligen ha vi fullt upp med uppstoppade djur, men det är ändå ej så bra, ty — för att åter citera en dråplig harang ur katalogen — »lifvet fattas, det varma, pulserande lif, som gifver rofdjurets öga glans» etc. etc.

Ja, kunde menagerierna bjuda oss det, då fingo vi väl tillerkänna dem åtminstone något existensberättigande. Men hvar finns det egentligen, det där underbara lifvet? För min del har jag förgäfves letat efter det. Att det och det djuret lefver, kan man ju visserligen konstatera, men *hur* lefver det? Kunde vi få se kamelen vaggande skrida fram genom öknen eller tigern snabbt och viggt kasta sig öfver sitt byte, eller klippkängurun skutta omkring bland bergen, då kunde man tala om varmt, pulserande lif och ovärderligt åskådningsmaterial. Men detta lär aldrig kunna låta sig göra, och som det nu är, tror jag, man tryggt kan påstå, att vi af de lefvande djuren i menageriet lära ingenting, som ej lika bra eller bättre kan iakttagas på uppstoppade djur. Allt det där pratet om den oerhörda betydelsen af att få se djuren lefvande, är intet annat än en vacker fras, men onekligen lyckligt funnen, odisputabelt sann som den förefaller vid första påseendet.

Något, för hvilket man däremot torde få svårare att finna en ens till skenet rimlig förevändning, är de s. k. föreställningarna. Är det också af heligt nit för allmänhetens naturvetenskapliga bildning, som man tvingar björnar och lejon etc. att utföra en mängd meningslösa konster, utan spår af värde för djurets karaktäristik?

Man försöker ju komma med att det är lärorikt att se, hur människan med sin vilja behärskar t. o. m. de vildaste bland djuren. Men att den mänskliga viljan med så kraftiga medhjälpare som svält och stryk kan uträtta små underverk, det har bestämdt ingen betvivlat. Och det kan aldrig vara till nytta för någon att se ursprungligen stolta och fria varelser genom långsam tortyr förvandlas till slöa, viljelösa stackare. Tvärtom måste det verka förråande på enhvar, som ej har sin kritik fullt vaken, ty det minskar känsligheten för djurens lidanden.

Vore det då ej på tiden, att vi gjorde klart för oss den enkla sanningen: allt hvad menageri heter är grymt och onödigt djurplågeri från början till slut. Och det är ovärdigt tänkande människor att finna nöje i att se lefvande varelser pinas.

Det är en sanning, som på ett eller annat sätt, genom pressen, djurskyddsföreningar, skolor o. s. v. måste tvingas in i det allmänna medvetandet.

Innan det har skett, innan människor, unga och gamla, s. k. bildade och obildade, upphört att strömma till menagerierna för att roa sig, är det en löjlighet att skryta med hur långt vi kommit i upplysning och humanitet. Den, som ej lärt *barmhärtighetens plikt mot djuren*, har väl än en strid att utkämpa med råheten, innan han kan komma och tala om humanitet.»

Hvad här skrifvits om menagerier, gäller nog äfven de s. k. zoologiska trädgårdarna, där djurplågeriet mot de i sin frihet beröfvade och under olämpliga klimatiska förhållanden lefvande djuren äfven kommer till användning i nyttans och nöjets namn.

Det vore åtminstone önskvärdt, att *dylika* institutioner bemödade sig om att åtminstone ej utsätta djuren för *vanvård*.

Kan det vara lämpligt att som undervisningsobjekt eller nöje för barn förevisa rofdjursgrupper med lejon, tigrar, svarta och hvita björnar m. m., där dompteuren till lif och lemmar sväfvar i ständig fara eller förolyckas inför publikens ögon, (I Berlin inträffade oktober 1906 inom loppet af några dagar 2 dylika olyckshändelser under pågående föreställning), eller framförandet af 40 »dresserade» krokodiler, hvilka i Stockholm 1905 på arenan öfverföllu dressören.

Vårt land ¹²/₇ 1906 refererar ur en Köpenhamnstidning en artikel om *publikens förråande*, som nog äger tillämplighet äfven hos oss:

»Sensationsnumren på nöjesprogrammen bliva allt mer och mer nervspännande, och det fattas bara, att man också begynner arrangera tjurfäktingar i vårt gamla kulturland.

Rofdjursdressyren hör till antalet af de »nöjen», som icke lämna någon annan behållning än öfverretade nerver. Den innebär en dubbel fara: faran för dressörens lif och faran för publikens förråande. Den förra faran är i måhända i mångas tycke så ringa, att den nästan är inbillad. Jag har en annan tro, säger insändaren. Det händer visserligen ej ofta, ty år kunna förflyta mellan hvarje sådan olyckshändelse, då en dressör dödas af sina djur, men det inträffar dock. Och i betraktande af det jämförelsevis ringa antalet djurgrupper, med hvilka djurtämjare beresa Europa, är det en förfärande massa dressörer, som få sätta lifvet till eller lida allvarsam skada.

Mina tankar leddes i denna riktning genom en händelse i Cirkus Cinicelli en af de sista aftnarna. Herr Sawade arrangerade sluttablån. En tiger visar sig mycket motspänstig, och lejonet bakom denne är alldeles rasande. Efter fyra, fem försök lyder omsider tigern, medan lejonet

under ett argt hväsande ständigt nekar. Sawade griper till piskan. Lejonet hväser alltjämt, men lyder till slut, och låter sedan sitt raseri gå öfver tigern. I ett nu sammandrabba djuren under ett ursinnigt rytande. Piskan skiljer dem åt, och Sawade måste begynna på nytt. De öfriga djuren börja bli nervösa, men Sawade måste forcera. *Situationen är nu lifsfarligt spänd*, och djurskötarna ha, med yttersta försiktighet för att icke väcka panik, dragit revolvern. Själfrve Sawade vågar icke gå mot lejonet, han åtnöjer sig med att banka på en stol med piskskaftet, och ändtligen lyda båda djuren. En outhärlig lättnad aflöser spänningen. Om några få minuter äro djuren borta, och clownerna taga vid med sina befriande roligheter.

Detta skedde den 28 juni. Nervspänningen hos publiken var maximal, och om en dylik spänning upprepas ofta, verkar den förlöande på nervernas känselförmåga, hvilket i ett fall som detta betyder förråande. Värdesättningen af denne mans insats förminskas. En starkare retning kräfves för att åstadkomma en liknande effekt. Kort sagdt: Aktningen för människolif försvagas, på samma gång som respekten för den fara, som framkallat spänningen.

Men detta är ett återfall i barbari. Jag vet icke, huru högt ett människolif i allmänhet värderas. Det finnes visserligen många, som ej sätta något vidare högt pris på detsamma. Men för mig finnes intet så heligt som ett människolif och de känslor och instinkter, med hvilka det omfattas. Och det är just dessa känslor och instinkter, som kränkas genom råa nöjen, sådana som det ofvan omtalade.»

Detta gradvisa förråande synes mig ej böra få vidare fortgå utan någon gensaga från samhället. Då Riksdagen 1896 fullt tydligt uttalade sina önskemål, ger mig detta anledning hoppas, att den fortfarande vidhåller de åsikter, som lågo till grund för de förutnämnda skrivelserna.

Den uttalade då sin önskan, att förbud och inskränkande skyddsbestämmelser måtte af Kungl. Maj:ts utfärdas rörande barns uppträdande å cirkus och varietéer samt teatrar. Måtte detta skydd blifva mera effektivt samt utsträckas äfven till de unga, som löpa fara att förråas, om de ohindradt *erhålla* tillträde till för barnasinnets föga lämpliga förevisningar.

Och då Riksdagen 1896 sökte inverka hämmande på själfva cirkus- och varietéväsendet, bör man äga rätt antaga, att den äfven nu hyser samma önskan samt skall begära, att från Kungl. Maj:ts och dess underordnade myndigheters sida kraftigare mått och steg vidtagas för att stäcka

åtminstone de gröfsta afarterna af denna verksamhet, därest man ej vill se afsikten med det förutnämnda beslutet illuderadt till dess verkan.

Må det civiliserade samhället ej längre tillåta, att barn få användas som medel att rikta snikenheten hos förlustestälernas ägare, eller att de unga förråas genom åskådandet af demoraliserande förevisningar, lika litet som att djur skola underkastas vanvård och misshandel eller medmänniskor äfventyra lif och lemmar för att roa en tanklös eller om andras lidanden och dödsångest obekymrad publik.

Äfven om slapphet vid tillsynen af författningarnas efterlefnad har sin anpart i skulden till de rådande missförhållandena på detta sorgliga område, så behöfva nog vissa paragrafer i de olika förordningarna skärpas eller kompletteras.

På grund af hvad jag sålunda anført, får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida icke genom skärpt tillsyn eller införande af mera effektiva bestämmelser de i motiveringen framhållna önskemålen måtte kunna ernås, samt att, därest utredningen därtill föranleder, vidtaga de åtgärder, som Kungl. Maj:t må finna af behovet påkallade.

Stockholm 20 februari 1907.

A. v. Möller.